

Karl Marx'ın Mirası*

Henry HAZLITT**

Çeviren:

Metin TOPRAK

Prof. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İİBF
İktisat Bölümü
mtoprak@ogu.edu.tr

Komünist Manifesto Bir İktisat Rehber-Kitabı Olarak Nasıl Başarısız Oldu!

Son zamanlarda, bir çok kadın (ve erkek), yapılan işte erkekler kadar verimli olan kadınlara, erkeklere yapılan ödemenin ortalama olarak ancak yüzde 70'inin ödendiğini düşünmektedir. Ve istatistikler de buna işaret etmektedir. Kadınların ve erkeklerin gerçek ücretlerinin karşılaştırılması tartışmasına girmeyeceğim; ancak verimlilik konusunu ele almak istiyorum. İşverenler arasında ve işçiler arasında rekabete izin verilen bir piyasada, yukarıda tasvir edilen durumun sürmesi mümkün değildir. Bunu önleyecek olan, işverenlerin bencilliğidir.

Şimdi, bir endüstri düşünelim ki, hem kadınlar ve hem de erkekler, işverene saat başına 10 dolarlık bir hesaplanabilir kar sağlayacak derecede üretken olsunlar. Fakat bu endüstride erkekler saat başına 10 dolar alırken, aynı verimlilikteki kadınlar sadece 7 dolar alıyor olsunlar.

Vicdansız ve bencil bir işveren, bundan böyle artık saat başına erkek çalışanlara oranla net 3 dolar daha fazla kar sağlayan kadınları istihdam etme noktasına eninde sonunda gelecek, erkek işçileri işten çıkaracaktır. Diğer işverenler de bu yolu, aynı gerekçeyle takip edecektir. Fakat bu da kadın işçilerin, daha önce erkeklerin aldığı ücretler düzeyinde daha yüksek ücretler talep etmeleri anlamına gelecektir.

---

* "The Legacy of Marx", Ideas on Liberty, The Freeman, November 2004. pp.29-33. <http://www.fee.org/pdf/the-freeman/hazlitt1104c.pdf>. Bu makale, ilk olarak Ideas on Liberty, Cilt 36, No 3, Mart 1986'da yayınlanmıştır.

** Henry Hazlitt iktisatçı, gazeteci ve yazar olarak uzun ve seçkin bir kariyere sahiptir. Sayısız kitabı arasında en çok bilineni *Bir Derste İktisat*'tir.

Diğer bir deyişle, bencil işverenler kadınları saat başına 2 dolarlık kazanç sağlamak için 8 dolara çalıştırmayı tercih edecek, net 3 dolarlık kazanç için diğer işverenlerle rekabet etmeyi yeğlemeyeceklerdir. Hatta, saat başına 1 dolar kazanmak için 9 dolar ödemeyi de tercih ederek, diğer işverenleri gözetleyerek 2 dolar kazanmalarını izlemeyi tercih etmeyecektir. Bu süreç, endüstrideki cari kadın ücretlerinin dolar cinsinden kadın işgücü verimliliğine çok yakın olduğu noktaya kadar devam edecektir. (Uzun dönemde, açıktır ki, erkeklerin cari ücretlerinde bir düşüş olmayacaktır, çünkü erkeklerin verimlilikleri o ücret düzeyinde çalıştırılmalarını karlı kılmaktadır.)

Bunu daha özlü ve daha açık ifade etmek gerekirse, bir işverenin erkeklerle aynı verimlilikteki kadınları saat başına 7 dolara çalıştırmak yerine, erkekleri saat başına 10 dolara işe alması için enayi olması gerekir.

Ne var ki, ücret düzeyinin belirlenmesinde hakim faktörün işgücü verimliliği olmadığı geçici ve lokal özel koşulların varlığı da bir hakikattir. Küçük bir imalat kasabasında, örneğin, sadece bir imalathane varsa, bütün istihdam edilebilir nüfus çalıştırılmayacak, işgücü verimliliğinin altında bir ücret ödenecektir. Fakat bu sadece geçici bir durumu gösterir. Bir iki gelişme, bu durumu değiştirecektir. İşsiz fazla nüfus diğer kasabalara gitmek için buldukları kasabayı terk edecektir. Ve imalathane sahipleri kazançlarını yatırıma dönüştürmek ve faaliyetlerini genişletmek eğilimine girecektir.

Buraya kadar, cinsiyete dayalı ücret ayrımcılığının bulunduğu yerlerde, bu ayrımı ortadan kaldırmaya eğilimli faktörler konusunda yazdım. Ancak aynı mülahazalar, renk, ırk, milliyet veya diğer gerekçelere dayalı ücret ayrımcılığını da ortadan kaldırma eğilimindedir. Nerede ücret farklılıkları varsa, bu farklılıklar verimlilikteki reel farklılıkları yansıtmaya eğilimindedir.

Tartışmayı büyük bir adım atarak daha ileri taşıyayım. Rekabetçi kapitalizm altında, bireysel işverenlerin bencilliği, ücret düzeyini işçilerin verimliliğinin tam değerine yaklaşacak şekilde ayarlanmasını sağlayacak güdüdür.

Kuşkusuz, görelî fırsatlarına göre işveren ve işçi olarak her iki tarafın tam bilgisinin olduğu yönündeki tam rekabet koşulları hiçbir zaman mevcut olmayacaktır. Kadının veya erkeğin hasılaya katkısı nispetinde maaşının ayarlanmasını önleyecek bireysel olaylar, immobiliteler, önyargılar ve diğer faktörler vardır. Fakat ayarlanma, uzun dönemdeki hakim eğilimdir.

Bu açıklamada orijinal olan bir şey yoktur. Ben sadece, alışılmamış bir biçimde basitleştirerek anlattım. Bu açıklama, ücretlerin marjinal verimlilik teorisi olarak bilinir. Bu da, günümüz iktisatçılarının ezici çoğunluğu tarafından kabul edilen bir teoridir.

Değerin Marjinal Verimlilik Teorisi

Bu teori, şaşırtıcı bir şekilde çok geç bir zamanda geliştirilmiş, 19.yüzyılın sonuna gelinceye kadar pek bilinmemiştir. Carl Menger (1871), Friedrich von Wieser (1884), ve Eugen von Böhm-Bawerk (1884) gibi Avusturyalı iktisatçıların ve Amerikalı iktisatçı John Bates Clark'ın (1899) temel çalışmalarıyla literatüre geçmiştir.

Bu teorinin gelişimi niçin bu kadar uzun bir zaman aldı? Çok uzun süre aldı, çünkü bu alan diğer –yanlış– teoriler tarafından kuşatılmıştı. Peki bunlar nasıl ortaya çıkmıştı? Bu teoriler, bazı açılardan dar kafalı ve hatta derin düşünürler tarafından ortaya atılmışlardı. Bunların ilki iktisatçı David Ricardo'dur (1772-1823). Ricardo soyut akıl yürütme ile emek değer teorisini geliştirmiştir. Buna göre, sermaye yatırımı, inisiyatif, buluşlar ve yönetim bir şekilde bu teorinin içinde yer almaktadır.

Sonra, Karl Marx gelir. Marx, görünüşte Ricardo'dan yola çıkarak, pür ücret “sömürü” teorisi geliştirmiş; ve “kapitalist sistem” var olmaya devam ettikçe, işçilerin yaşam koşullarında hiçbir iyileşmenin olmayacağını ilan etmiştir.

Bu iddia, 1848 yılından önce “kitlelerin” ekonomik koşullarında dikkate değer gelişmeler meydana gelmesine rağmen ortaya atılıyordu. Bu tarihte *Communist Manifesto* yayınlanmıştı ve Marx'ın hayatının kalan 35 yılında da ekonomik iyileşmeler devam etmişti.

Kuşkusuz, Marx'ın bu iyileşmeyi fark etmeyi başaramamasında bazı mazeretleri vardır. Yaşamının ilk yıllarında ortaçağ sisteminin bazı kalıntıları halen yürürlükteydi. Geniş arazi parçaları halen prenslerin, düklerin ve baronların elindeydi. Toprağı işlemek isteyenler ise aşırı kiralar ödemek zorunda kalıyordu. Bugünkü standartlarımıza göre üretim inanılmaz derecede düşüktü. Sermaye malları -Alet edavat, ekipman, tarım makinaları ve diğer araçlar- oldukça kıt, az-fonksiyonlu ve ilkeldi. At, eşek ve diğer çiftlik hayvanları kıt. Çiftliklerde insanlar sırtlarında büyük yükler taşımaya zorlanıyordu, tıpkı bugün Çin'de yapıldığı gibi. Büyük miktardaki işgücü yarının gıda ve diğer ihtiyaçlarını üretmek için çalışıyordu.

Şimdi, *Communist Manifesto*'nun orijinal metnine dönelim. Bu doküman yaklaşık 40 sayfa olup, Karl Marx ve Friedrich Engels tarafından iç savaşa çağrı amacıyla yazılmıştır. “Bütün dünyanın çalışan işçileri, birleşin!”. Kitap kısmen propaganda, kısmen Komünizmin iktisadi teorilerini işçilere açıklamak için kaleme alınmıştı. Fakat, okuyucu eğer gerekçeleriyle bu teorileri anlamaya çalışmak için kitaba bakacak olmuş olsaydı, boşuna zaman geçirmiş olurdu.

Bize, toplumda iki sınıf olduğu söyleniyordu: Proleterya sınıfı işçilerden oluşuyordu, bunlar ya istihdam edilir veya işsiz olurlardı, ve nüfusun onda dokuzunu oluşturuyorlardı Burjuvazi sınıfı, işverenlerden veya diğer birkaç zengin gruptan oluşuyordu. Burjuvazi yönetirdi. Bunlar, proleterya'yı kiralar, ve bunu yaptıkları için de

işçileri mecburen “sömürürler”di. Bu berbat durumun değişmesinin yegane yolu da devrimdi. Devrimle, proleterya burjuvazinin bütün mülkiyetini ele geçirecek, ve eğer karşı çıkarlarsa öldürüleceklerdi.

Marxist Sömürü Dogması

Bu “sömürünün” nasıl mümkün olduğu veya tam olarak boyutuyla ilgili olarak Manifesto’da herhangi bir açıklama sunulmamaktadır. Bu kelime, işverenlerin işçilere hak ettiklerinden (elde edilen kara yaptıkları katkının) daha az bir kısmını ödemeleri anlamına gelmektedir. Bu kısmın ne olduğundan da söz edilmemektedir. Bunun yüzde 50 olduğunu kabul edelim. Bireysel işverenler bu oranda büyük karlar elde ettiğinde ve belli ki diğer işverenlerden işçi alarak çalıştırdıklarında, onları bunu yapmaktan ne alıkoyacaktır? Sömürü teorisi, işverenlerin işçilerin ücretlerini açlık sınırına yakın bir düzeyde düşük tutma ve eğer daha yüksek ücret önerecek insancıl işverenler olursa, bunlara karşı şiddetli cezalar uygulayarak bu düzeyi sürdürme konusunda gizli bir anlaşma içinde olmaları gerektiği içerimine dayanır. “Ücret-emeğin ortalama fiyatı, asgari ücrettir; yani, geçimlik gelirin miktarı, emekçinin varlığını ancak emekçi olarak sürdürmesi için mutlaka gerekli olan düzeydir.”

Bunların hepsi pür bir kurgudur. Sömürü teorisi, ücret düzeyinin yükselemeyeceğini ima eder. Bu argümanı sürdürme girişimi için, *Manifesto* süratle tutarsızlıklara ve kendi kendisiyle çelişkilere düşmektedir. Bize söylendiğine göre: “Burjuvazi, bütün üretim araçlarının hızlı iyileşmesiyle... en barbar ülkeleri dahi uygarlığa çekecektir. Düşük fiyatlı mallar, Çin seddini yıkacak olan ağır topçu birliğidir. Burjuvazi, yüz yıllık kıtlık kuralı süresince, önceki nesillerin birlikte yaptıklarından daha fazla miktarda kitlesel ve muazzam üretken faktörler ortaya çıkarmıştır.” Bu da “yeryüzündeki bütün insanların hokkabazlığıyla” olmuştur.

Fakat bu devasa artan üretim, eşit şekilde artan tüketim olmazsa, mümkün olamayacaktır. Artan üretimin mümkün kıldığı artan nüfus, esas itibarıyla proleteryaadan oluşmuş olmalıdır. Aynı şekilde, artan üretimin kendisi, ancak artan talebe cevap olarak meydana gelebilir. Bu talep düzeyi, satınalma gücünün artmasıyla mümkün olabilir. Yine, bu da ya ücret artışı ya da daha düşük fiyatlarla olabilir. Fakat *Manifesto*’nun hiçbir yerinde bu gerekli olan mantık zincirine rastlanmamaktadır. Sömürü dogması, Marx’ı hakikate karşı körleştirmiştir.

Manifesto, iktisadi yanlışlarını katmerli olarak sürdürmektedir. Açıktır ki, sermaye (en uygun olarak sermaye malı şeklinde düşünülen) kullanılır, çünkü üretimi artırır. Üretimi artırdığı için de, sahibin veya kullanıcının gelirini de artırmalıdır. Marangoz çekici, testeresi, keskesi ve hatta daha özel araçları olmadan hiçbir yere gitmez. Diğer bütün zanaatçılar için de bu böyledir. Bu araçlar ve makineler elde edilmeden önce en azından “kendi bedellerini ödeyecek” ümidi vermelidirler.

Yine de, *Manifesto*'nun yazarlarının şöyle yazdıklarını görüyoruz: “Makine kullanımı ve emek uzmanlaşması arttıkça, aynı oranda çalışmanın zahmeti de artar. Bu zahmet artışı ya çalışma saatlerinin artışı, ya verili bir zamanda daha çok iş yapılması ya da makinelerin çalışma hızlarının artışıyla vs. olur.” [İtalikler benim.] Yıllar boyunca haftalık çalışma saatlerinde meydana gelen düşüşler dahi, *Manifesto*'nun bu ifadesinin yanlış olduğunu göstermemiştir. Bu düşüşler, *Manifesto*'ya göre bir anlam da ifade etmemektedir. Marx ve Engels yine de devam ediyor: “Makineler, işgücündeki bütün farklılıkları ortadan kaldırır ve ücretleri de aynı düzeye *indirir!*” [İtalikler benim.]

Tarihi Kayıtlar

Tarihi kayıtlar 1830'lardan itibaren, şu yada bu şekilde, çalışma saatlerinde düşüşler ve makinelerin kullanılmaya başlanmasıyla ücretlerde artışlar olduğunu göstermektedir. Prof. W. Hutt *Erken Ondokuzuncu Yüzyılın Fabrika Sistemi* başlıklı denemesinde şöyle yazar: “İlk Fabrika Kanunlarının sağladığı gözle görülür yararlar büyük ölçüde aldatıcıdır düşüncesi, kuşkusuz 1833'ten önce meydana gelen sürekli gelişmelerden kaynaklanır. Bu iyileşmeler, kısmen fabrika sisteminin kendisinin gelişmesinin bir sonucudur.” (*Capitalism and Historians*, editör: F.A.Hayek, s.181.)

Tooke ve Newmarch, *1792'den 1956'ya Fiyatların Tarihi* başlıklı kitaplarında, Glasgow Şehir Defterdarı (City Chamberlain of Glasgow in 1856) tarafından basılan bir rapordan bölümler yayınlamışlardır. Bu kayıtlar, 1856 yılında, inşaat işlerinde vasıflı işçilerin (duvar ustası, marangoz, doğramacı) ücretlerinin 1850-1'e göre yüzde 20 arttığını göstermektedir. Aynı dönem için vasıfsız emek ücretlerindeki artış yüzde 48'dir. Defterdar bunu esas itibarıyla “makinelerdeki iyileşmenin sonucu olarak artan üretime” atfetmektedir.

“Şunu da akılda tutmak gerekir ki,” diye ekler defterdar, “dokumacılar ve eğirmeciler 1841'de haftada 69 saat çalışırken, 1851-6'da sadece 60 saat çalışırlardı, ve böylece 1851-6'da daha çok para kazanırken, daha az emek harcarlardı.” 1850 yılı için bir noktaya daha işaret eder: “İnşaat işlerinde çalışan duvar ustaları, marangozlar ve diğer zanaatkarlar haftada 60 saat, veya 6 gün ve gün başına da 10 saat çalışırlardı. Günde de yemekler için 1½ saat ayrılırdı. 1853'ten itibaren haftalık çalışma zamanı 57 saate indirildi.”

İngiltere'ye göre büyük bir gecikme yaşayan Amerika Birleşik Devletleri için, resmi yayın olan *ABD'nin Tarihi İstatistikleri: Koloni Dönemlerinden 1957'ye*, bu konuda şunları nakleder (s.90): 1860'ta bütün endüstrilerde çalışma saatlerinin ağırlıklı ortalaması gün başına 11 saatti (Pazartesi ve Cumartesi arası). 1891'e gelince bu 10 saate düşmüştü. 1890'da haftalık çalışma 60 saatti (günlük 10 saat) ve 1926'ya gelince 50.3 saate kadar düştü.

Hükümetin son zamanlarındaki yayınları, yıllık *İstatistiki Özetler* ve halen devam eden *Ekonomik Göstergeler*, imalattaki ortalama saatlerin 1909'da 51 saatten, 1957'de 39.8'e ve 1985'te 35 saate indiğini göstermektedir. Kapitalizmde ortalama çalışma saatleri, diğer bir deyişle, yaklaşık yüz yıllık dönemde kararlı bir düşüş yaşamış ve yarıya yakın bir düzeye gerilemiştir.

Manifesto'da iki yazarımız sıklıkla "işçiler arasındaki rekabetin" dayanışmayı nasıl baltaladığını ve ücret düşüşüne yol açtığını zikrederler. Fakat işverenlerin işçiler için yaptıkları rekabetten bir kez bile bahsetmezler. Oysa, ücretleri, işçilerin üretimi spesifik katkılarının değerine yaklaştıran da tam olarak budur. Bu, işverenlerin fedakar bir motifle hareket ettiği için değil, fakat basit bir biçimde kendi bireysel karlarını maksimize etme güdüleriyle ortaya çıkıyor.

Nefretin Uğursuz Cazibesi

Karl Marx'ın kendisi, *Manifesto*'da tasvir ettiği mevcut ekonomik sistemin kötü işleyişiyle ilgili herhangi bir gerçek açıklamanın eksikliği konusunda, daha sonraları büyük bir kuşku duymuş olmalıdır. Marx 1867'de *Das Kapital* (Almanca) başlıklı tek ciltlik bir kitap yayınladı. Bu, devam edecek ciltlerin ilki olarak niyetlenmişti, fakat Marx 1883'e kadar yaşamasına rağmen, diğer ciltler ortaya çıkmadı. Bazı yorumcular, Marx'ın bir çıkmaza girdiğini ve nasıl devam etmesi gerektiği konusunda karar veremediğini düşünmüştür. Marx'ın ölümünden sonra, Engels arkadaşının bitmemiş yazmalarını ekleyerek üç cilt halinde çalışmayı "tamamlama" işini üstüne almıştır. Avusturyalı iktisatçı Eugen von Böhm-Bawerk, *Karl Marx ve Sisteminin Sonu* (1896) başlıklı kitabında tamamlanmış çalışmanın argümanlarını titiz bir incelemeyle çürütmüştür. Bu usta işi çürütme, bir daha tekrar etmedi.

Okuyucuya, bu yazıya başlarken ele aldığım tezi tekrar hatırlatmak istiyorum: İşverenler arasındaki pür bencilce rekabet varsayımı, işçilerin ortalama olarak uygulamada üretkenliğe katkılarının tam değerini almalarını açıklama bakımından yeterlidir. Bu açıklama biçimi, ücretlerin marjinal verimlilik teorisinin sadece alışılmamış bir anlatım şeklidir; ancak, bugünün iktisatçılarının ezici çoğunluğu tarafından da kabul edilmektedir.

Bu teorinin bulgulara dayalı olarak kanıtlanması özellikle ABD örneğinde oldukça etkileyicidir. Mali olmayan şirketlerin kazançlarını veren yıllık raporlar, geriye doğru otuz yıldan daha fazla gitmektedir. Bu raporlara göre, bugün işçiler şirketin brüt kazancının ortalama yüzde 90'ını alırken, geriye kalan yüzde 10'u hisse senedi sahipleri almaktadır. Aslında, kişinin bireysel geliri, teknik olarak işveren veya işçi olmasıyla çok az ilişkili gözükmektedir. Bir beysbol, futbol, basketbol veya ödüllü boks oyuncusu yıldızlarına bir milyon dolara kadar gelir getirebilir. Bu gelir düzeyi, kişiyi istihdam eden patronun gelirinden çok daha yüksek olabilmektedir. Bu yıl-

dız'ın "verimliliğinin" bir sonucudur, yani yıldızın hasılat cazibesidir. Bu sonucu doğuran, organizatörlerin ve işverenlerin kendi aralarındaki rekabettir.

Bencil Kapitalistler Komünist Manifestoya Karşı

Sağduyu noktasından bakıldığında, şiddet ve sınıf savaşı ile ilgili olarak *Manifesto*'nun cazibesi bütünüyle gereksiz gözükmektedir. Eğer proleterya (nüfusun onda dokuzu olarak varsayılan) komünist ekonomi altında daha iyi olacaksa, bu durumu kendilerine olanca açıklığıyla göstermek gerekir. Böylece işçiler, güvenle oylamaya gidecek ve böyle bir ekonomiyi uygulamaya geçireceklerdir. (Demokrasi, İngiltere'de 1848 yılında ortaya çıktı, ve Amerika'da beyazlar için zaten işlemekteydi.)

Fakat böylesi bir cazibe, bir "hareketi" başlatmak veya erken bir politik eyleme öncülük etmek için az bir ümit vaadediyordu. Marx ve Engels tahrikçi ve aktivist idiler –aynı zamanda kurnaz psikologdular. Her ikisi de biliyordu ki, kendisini ekonomik merdivenin alt basamaklarında gören çoğu insan, suçu kendisinde görmek yerine başka birilerine yüklemek eğilimindedir. Sömürü teorisi ekonomik doktrin olarak zayıf olsa da, eyleme çağrı anlamında ve psikolojik olarak muazzam biçimde ikna edicidir. Bu da ikilinin propagandasının esas kısmını oluşturur.

Böylece, *Komünist Manifesto* kendi zamanında bile ekonomik rehber olarak bütünüyle başarısız olmuşken, sınıf nefreti aşılama mükemmeli bir başarı göstermiştir. Bu kin, ne yazık ki, en çok sürekliliği olan katkı olmuştur. Bu kin, başlangıçta sözde özel bir sınıfa, burjuvaziye karşı yönelmişti. Burjuvazi de işverenler ve görel olarak daha zengin olanlar anlamına geliyordu. Yönelmenin amacı da işçileri "sömürmenin" intikamını almaktı.

Fakat geçen yıllarla birlikte, bu nefretin hedefi sessiz bir biçimde değişti. Rusya'daki işveren sınıfı çeşitli yollarla ortadan kaldırıldığında, hemen bunun yerini bir başkası ikame etti. İktidarda kalmak için bir diktatörlüğün, korkutulması ve imha edilmesi gereken güçlü bir düşmanı hedef alması gerekiyordu. Bereket versin, böyle bir düşman halen hedef gösterilebilmektedir. Bu da bir bütün olarak "kapitalist" ülkelerdir; özellikle de Birleşik Devletler. Bolşevik Devriminden altmış-sekiz yıl sonra, Amerikan nüfusunun çoğunluğu, dikkate değer biçimde Sovyetler Birliği'nin nüfusunun çoğundan daha zengin durumdadır. Gerçi Rus okulları çocuklarına bizim "emperyalist" bir ülke olduğumuzu öğretiyorlar; ancak, Amerikan "proleteryası" şimdi söylemeye bile gerek yok ki, Rus "burjuvazisinin" bir zamanlar içinde olduğu gıpta edilen insanlarken, bazıları da bu refah düzeyini, Komünist yönetimli ülkelerin sefil durumunun bedeli olarak görüp suçlamaktadır.

Bu yeni yönlendirilmiş korku ve nefret uğursuzdur. Bunlar, Rusya'da devasa silahlanmaya neden olmakta ve çeşitli nükleer silahların geliştirilmesine ve stoklanma-

sına yol açmaktadır. Bu da Batı'yı tedirgin bir yola girmeye zorlamaktadır. Hiçbiri-
miz nihai sonucu öngöremiyoruz.